

Jak mohou malé a střední podniky snížit riziko podvodu

Studie vydaná Evropskou federací účetních (FEE) v listopadu 2005

Překlad Komora auditorů ČR

Úvodem

FEE Evropská federace účetních vydává praktické příručky, jejichž cílem je napomoci účetním odborníkům/auditorům v jejich praxi. Jednou z nich je příručka „Jak mohou malé i střední podniky snížit riziko podvodu“, která ukazuje, jaké skutečnosti zvažovat zejména při posuzování rizika existence záměrných nesprávností – podvodů v účetní závěrce.

Příručka analyzuje vlivy a poskytuje praktické návody jak rozpoznat, odhalit a předcházet podvodům, a doporučuje zavedení vnitřních kontrolních systémů přizpůsobených právě potřebám čelit rizikům podvodu. Případové studie ilustrují rozsah a povahu možných podvodů. Právě auditoři mohou nad rámec auditu účetní závěrky významnou měrou pomoci podnikatelům, ať již poradenstvím nebo prováděním forenzního auditu. Mají potřebné znalosti a zkušenosti, aby pomohli malým a středním podnikům rozvíjet a zavádět systémy a opatření ke zjištění, potírání a zejména předcházení podvodům.

Komora auditorů zajistila překlad příručky s cílem zpřístupnit praktické návody v ní obsažené nejen auditorům, ale i jejich klientům. **-zd-**

OBSAH

KAPITOLA 1: ÚVOD	3
KAPITOLA 2: PODVOD A JEHO ZÁVAŽNOST PRO MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKY (SME)	3
2.1 Definice podvodu	3
2.2 Důvody pro spáchání podvodu	4
2.3 Podvod a rozkrádání odcizením aktiv	4
2.4 Nesprávně uvedené údaje vycházející z podvodného účetního výkaznictví	4
2.5 Podvod vnějších stran	5
2.5.1 Podvod následkem tajných dohod podílníků (koluze)	5
2.5.2 Podvody s kreditními a zákaznickými kartami	5
2.6 Nefinanční následky podvodu	6
KAPITOLA 3: ZJIŠTĚNÍ PODVODU	6
3.1 Obcházení kontrol	6
3.2 Obecné indikátory rizika podvodu: neetická kultura a nedostatek vnitřních postupů a kontrol	7
3.3 Specifické indikátory rizika podvodu	7
KAPITOLA 4: JAK ZABRÁNIT PODVODU	9
4.1 Co může udělat podnikatel, aby zabránil podvodu	9
4.1.1 Etická kultura - etické standardy v pracovním prostředí	9
4.1.2 Zjištění rizikových oblastí	9
4.1.3 Ustanovení metod a postupů	10
4.1.4 Odhalení podvodu zevnitř (whistle-blowing)	10
4.2 Co se děje na evropské a mezinárodní úrovni	11
4.2.1 OLAF (Evropský úřad Anti-Fraud Office)	11
4.2.2 FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering)	11
KAPITOLA 5: DOPORUČENÍ	12
PŘÍLOHA I: PŘÍKLADY OKOLNOSTÍ ZNAMENAJÍCÍCH MOŽNOST PODVODU V ÚČETNÍCH VÝKAZECH	12
PŘÍLOHA II: PODVOD A ÚLOHA AUDITORA	13
PŘÍLOHA III: ODKAZY	14

Kapitola 1: ÚVOD

Podvod je vážný problém a riziko, před které jsou postaveny podniky, vlády a organizace. Každoročně se ztratí obrovské částky peněz kvůli širokému rozsahu výskytu podvodů, a to vedle těch výjimečných, na které upozorní média. Dopad podvodů velmi pocítují zaměstnanci, podílníci a nakonec i výkonnost podnikání. Podvod může mít vážné důsledky pro výkonnost podnikání a dlouhodobě dokonce vést k platební neschopnosti nebo bankrotu. Cenu podvodů pro sektor SME není snadné vyčíslit, protože mnohé případy jsou buď nezjištěné nebo nehlášené. Celkový počet hlášených podvodů však ve většině zemí narůstá. Kromě toho velké případy podvodů, jako Enron, Worldcom a v novější době Parmalat, mají dominový hospodářský vliv na SME, zvláště na takové subjekty, které byly jejich zákazníky nebo dodavateli. Většinu podvodů páchají zaměstnanci – celosvětový průzkum¹ firmy Ernst & Young naznačuje, že je to asi

85 % nejvýznamnějších podvodů. Podvody způsobené firmami samotnými také narůstají a často souvisí s podvody spáchanými vlastníky, vedením podniku a dalšími, kteří jsou pověřeni kontrolou a dohledem. Přesto je podvod často nezvládnuté riziko. Částí problému je lhostejnost – mnohé organizace nedělají dost pro to, aby předcházely podvodům a hlásily je, nebo aby vytvářely shora vhodnou atmosféru, vytvářely a dodržovaly kulturu čestného a etického chování. Tato publikace je návodem, jak pomoci omezit riziko podvodu v SME, analyzovat jeho dopad, poskytnout praktická doporučení pro rozpoznání, zjištění a předcházení podvodu, a zároveň doporučuje zavedení vnitřních kontrolních systémů přizpůsobených specifickým potřebám. Pro ilustraci rozsahu a povahy podvodných aktivit jsou uvedeny případové studie.

Kapitola 2: PODVOD A JEHO ZÁVAŽNOST PRO MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKY (SME)

2.1 Definice podvodu

V Evropské unii není jediná právní definice podvodu, protože se liší v členských státech. Obecně může být podvod často definován jako každý čin spáchaný vědomě a nepoctivě s cílem získat výhodu, která způsobí ztrátu jiné straně. Mezinárodní auditorské standardy (ISA), u nichž se očekává, že budou závazné pro statutární audit v EU², poskytují následující definici podvodu: „Pojem podvod znamená záměrné jednání jedné nebo více osob pověřených řízením, zaměstnanců nebo třetích stran, vyžadující použití klamu k získání nespravedlivé nebo nezákonné výhody“³. V této studii je zpronevěra považována za součást podvodu. Pokud jde o rozsah problému, podvod existuje mimo normální dosah ekonomických statistik. Přesto je jisté, že podvod se rostoucí měrou stává významným problémem, jak ukazují média EU a pozornost mnoha vlád v EU, které mu přikládají. Jsou různé možnosti spáchání podvodu, včetně podvodného účetního výkaznictví a záměrně nesprávně uvedených údajů, ale také počítačový a internetový podvod. Tato studie se soustředí pouze na typy podvodů nejzávažnějších pro SME.

Případová studie A

TYPICKÝ PŘÍPAD PODVODU V SME OBJEVENÝ BĚHEM STATUTÁRNÍHO AUDITU

Ve středně velkém podniku v Německu vyrábějícím kancelářský nábytek byli vyšší vedoucí pod nadměrným tlakem splnit finanční plány, zvláště cíle prodeje stanovené vlastníkem. Aby splnili tyto cíle a zlepšili svou osobní kariéru, členové vyššího vedení se rozhodli zveličovat výnosy evidováním významných fiktivních výnosů v posledním čtvrtletí. Podnik poprvé podléhal povinnému auditu vyplývajícímu ze zákona, protože překročil příslušná kritéria odstavce 267 německého obchodního zákoníku. Jako součást povinného auditu provedl určený auditor testy věcné správnosti formou analytických postupů týkající se výnosů s použitím neagregovaných dat a porovnal aktuální výnosy reportované po měsících a skupinách výrobků s daty srovnatelných předchozích období. Tak bylo objeveno podvodné účetní vykazování.

Statutární audit však nezaručí zjištění podvodu, protože jeho cílem není zjistit podvod. Na zjištění podvodu

¹ Ernst & Young, „Fraud the Unmanaged Risk“ 8th Global Survey 2003.

² As stated in article 26 of the Draft 8th Company Law Directive.

³ ISA 240 revidované vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů, 2004, Příloha III obsahuje souhrn ISA 240.

se soustřeďuje právě forenzní audit, který je druhem dobrovolného auditu.

2.2 Důvody pro spáchání podvodu

Důvod pro spáchání podvodu není jediný, což komplikuje jeho potlačení. Motivace může být založena na více okolnostech, většinou na nenasytosti nebo na některé specifické potřebě.

Při zvažování důvodů pro spáchání podvodu mohou být vzaty v úvahu následující okolnosti:

1. Někdo začne s úmyslem spáchat podvod, zatímco jiní se uchýlí k podvodu pouze tehdy, když se jejich osobní poměry stanou obtížné, nebo když je na ně vyvinut dostatečný tlak.
2. Potenciální motivace podvodníků se může lišit a zahrnuje okolnosti, za kterých si mohou odůvodnit své případné zločiny jako „potřebné“, zvláště jsou-li učiněny pro firmu, nebo jsou-li „neškodné“, protože věří, že se podnikatel může vypořádat s jejich dopadem, nebo „oprávněné“, když cítí, že se s nimi špatně zachází, například když vnímají, že spolupracovník je nespravedlivě protežován nebo odměňován. Nejčastější důvod pro spáchání podvodu je však chamtivost.
3. Předpokládané a skutečné riziko odhalení může také vést k podvodu: vnímání velmi nízkého rizika a velmi malých možností odhalení může napomoci vyvolat podvod. V některých organizacích je pro zaměstnance snadné zneužít svého postavení: nedostatek postupů a neúčinné systémy vnitřní kontroly (nebo jejich neexistence) způsobí, že organizace bude podvodem zranitelnější.
4. Tlak na dosažení očekávaného zisku může vést managementu podniku ke spáchání podvodného účetního vykazování, zvláště když důsledky nesplnění finančních cílů mohou být značné;
5. Neexistující správný příklad ze strany vedení podniku nebo vlastníka k vytváření a dodržování kultury čestného a etického chování.
6. Existence národních a mezinárodních zločineckých sítí může zvýšit riziko podvodu.

Podvod zapojující jednoho nebo více členů vedení nebo osob pověřených řízením se označuje jako „manažerský podvod“; podvod zapojující pouze zaměstnance se označuje jako „zaměstnanecký podvod“. V obou případech může být tajná dohoda uvnitř účetní jednotky nebo s třetími stranami vně účetní jednotky.

Ve studii se uvádějí dva typy záměrně nesprávně uvedených údajů: nesprávně uvedené údaje vycházející z podvodného účetního vykazování a nesprávně uvedené údaje vznikající odcizením aktiv.

2.3 Podvod a rozkrádání odcizením aktiv

Příležitost zaměstnanců v SME spáchat podvod a rozkrádání odcizením aktiv může být větší než ve větších organizacích, hlavně jako následek nedostatku propracovaného vnitřního kontrolního systému. V SME také bývá sklon k vyšší důvěře mezi lidmi, a to je často případ, kdy vlastníci nebo vedoucí pracovníci neuvažují o možnosti, že budou podváděni. Zaměstnanci spíše zneužijí své postavení tam, kde mají zodpovědnost bez kontroly a pracují odloučeně, nebo kde ve vedení chybí korektní etická kultura nebo ovzduší. Avšak do odcizování aktiv může být také zapojeno vedení, které má obvykle větší možnosti zamaskovat nebo zatajit zpronevěry takovými způsoby, které jsou obtížně zjistitelné.

Nejčastějším typem zaměstnaneckých podvodů a rozkrádání je odcizení aktiv *falšováním zpráv o výdajích*.

Příklady jsou:

- Ujeté kilometry a použití taxi: zvýšené částky
- Jízdenky/letenky: nakoupené levně, ale uplatňované v plné ceně
- Hotel: uplatňovaný, ale nevzniklý nárok
- Osobní výdaje: osobní výdaje vydávané za služební

Další druh podvodu, který může spáchat zaměstnanec, je krádež objektů malé jednotkové ceny, jako jsou soukromé dálkové telefonní hovory na podnikové náklady. Když se děje pravidelně a je ponechán bez kontroly, může takový druh krádeží způsobit značnou ztrátu podnikateli. Mezi zaměstnanci může vzniknout škodlivý dojem, že krádeže položek malé hodnoty se tolerují a že podnikání může snadno jejich dopad vstřebat. Odcizení aktiv je často provázeno falešnými nebo nesprávnými záznamy nebo dokumenty, aby se skryla skutečnost, že majetek chybí, popřípadě byl zastaven bez řádného schválení.

2.4 Nesprávně uvedené údaje vycházející z podvodného účetního výkaznictví

Termín „manažerský podvod“ se může vztahovat na podvod spáchaný jedním nebo více členy vedení, nebo osobami pověřenými řízením (monitorováním a kontrolou), v SME často samotným vlastníkem. Jak je zmíněno výše, manažeři mohou být naváděni k podvodu, aby maximalizovali odměny založené na výkonu, nebo aby vyhověli tržním očekáváním. V menších účetních jednotkách, kde vlastníci jsou také manažeři, mohou být motivováni snížit zisky o podstatnou částku, aby minimalizovali daň nebo aby nadhodnotili zisky a zajistili si bankovní financování.

Nejčastější druh podvodu spáchaného vedením nebo vlastníky je podvodné účetní výkaznictví, což zahrnuje⁴:

⁴ ISA 240 revidované vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů, 2004, Příloha III obsahuje souhrn ISA 240.

- záměrně nesprávně uvedené údaje;
- potlačení kontrol.

Záměrně nesprávně uvedené údaje zahrnují vynechání nebo uvedení částek v účetních nebo jiných výkazech tak, aby oklamaly uživatele účetních výkazů (někdy se nazývá „window dressing“). Způsoby mohou být následující:

- manipulace, falšování nebo pozměňování účetních zápisů nebo doprovodné dokumentace, na základě které jsou účetní výkazy vypracované;
- zkreslení nebo záměrné vynechání údajů v účetních výkazech, událostech, transakcích nebo v jiných podstatných finančních informacích;
- záměrné chybné použití účetních zásad týkajících se částek, klasifikace, způsobu vysvětlení nebo zveřejnění;
- nepřihlášení sociálního pojištění nebo najímání zaměstnanců na černém trhu.

Podvodné účetní výkaznictví potlačením kontrol může být spácháno použitím takových technik jako jsou:

- zápisy fiktivních deníkových záznamů, zvláště ke konci účetního období, k manipulaci provozních výsledků nebo k dosažení jiných cílů;
- nepatřičné nastavení předpokladů a změny úsudků použitých k odhadu účetních zůstatků;
- vypuštění nebo posouvání událostí a transakcí v účetních výkazech, které nastaly během vykazovaného období;
- zatajování nebo neuvedení skutečností, které mohly ovlivnit částky v účetních výkazech;
- použití složitých transakcí členěných tak, aby zkreslily finanční pozici nebo finanční výkon účetní jednotky;
- pozměňování záznamů a termínů vztahujících se k významným a neobvyklým transakcím.

Případová studie B

PODVOD SPÁCHANÝ VLASTNÍKY OBJEVENÝ PŘI DOBROVOLNÉM FORENZNÍM AUDITU

Alimentos, SA je portugalská společnost s omezeným ručením obchodující s konzervovanými a jinými než čerstvými potravinami. Alimentos, SA má dva společníky, kteří se podílejí na řízení a to Portugalce pana V. Silvu a pana J. Gomeše (ti jsou blízkými přáteli), a jednoho společníka, který do společnosti vstoupil svým podílem, Angličana pana J. Smithe. Zatímco pan V. Silva soustředil své úsilí na prodej a získávání nových zákazníků, pan J. Gomeš se zabýval finančními záležitostmi, včetně inkasa pohledávek, daněmi a účetnictvím. V roce 2000, prvním roce podnikání, dosahovaly tržby asi € 1.000.000. Po čtyřech letech tržby vzrostly na € 5.000.000 a tři partneři byli velmi spokojeni s potenciálem podnikání.

Ačkoli při vysokém růstu není u SME neobvyklé setkat se s problémy cash flow, firma Alimentos SA měla problémy cash-flow neočekávané velikosti. Základní účetní výkazy (připravené pro daňové a zákonné účely) ukazovaly růst tržeb, pohledávek a zisku doprovázený nárůstem provozního zadlužení. Pan V. Silva byl překvapen výší pohledávek, protože byl informován, že zákazníci dodržují smlouvy o platbách. Protože zhoršování finanční situace pokračovalo, koncem roku 2004 pan Smith navrhl dobrovolný audit s hlavním cílem zjistit důvod problémů s cash-flow. Počátkem roku 2005 byla kopie předběžné auditorské zprávy předána společníkům. Zjistilo se, že pan J. Gomeš, s pomocí svého účetního asistenta, podváděl oba zbývající společníky. Platby uskutečňované šeky od zákazníků, které dostával pan J. Gomeš, byly ukládány na bankovní účet Alimentos SA. Byly však účetním asistentem zapsány jako půjčka od pana J. Gomeše, místo jako platby zákazníků. Následně byla panu J. Gomešovi vrácena fiktivní půjčka. Výsledkem bylo, že finanční výkazy neukazovaly snížení pohledávek za zákazníky, protože od nich nebyly zaznamenány žádné platby. Důsledkem podvodu byl úpadek podnikání. Společníci se obrátili na portugalský soud.

2.5 Podvod vnějších stran

2.5.1 Podvod následkem tajných dohod podílníků (koluze)

Podvod spáchaný vnějšími stranami může zahrnovat účast vlastníka nebo managementu a zaměstnanců: je spáchán podvodnou smlouvou s podílníkem obchodu, jako je zákazník nebo dodavatel. Tento případ může opět způsobit významné ztráty podnikání a obvykle vede k slabé finanční výkonnosti nebo k úpadku, není-li objeven včas. Takový druh podvodu může nastat, když se zaměstnanec nebo management tajně domluví s dodavatelem, například tak, že skutečná kvalita nebo cena dodávky je nižší než je uvedeno na faktuře, a zaměstnanec nebo management dostane provizi (tzv. „kickback“). Podobné dohody mohou učinit zaměstnanec a zákazník, který obdrží více zboží nebo služeb než je uvedeno na faktuře, za odměnu zaplacenou zaměstnanci zapojenému do podvodu.

2.5.2 Podvody s kreditními a zákaznickými kartami

V některých zemích jsou podvody s kreditními a zákaznickými kartami dalším druhem podvodů vnějších stran, které mohou zasáhnout SME obzvláště tvrdě. To je případ, kdy SME po zpracování transakcí kreditních karet a po jejich autorizaci, přibližně za jeden měsíc

obdrží dopisy požadující charge-back (peníze mají být vráceny, protože skutečný držitel karty nikdy platbu nepotvrdil). SME čelí obrovskému problému, protože mohou narazit na dobře organizovaný a odhodlaný zločinný spolek.

Každý pokus zastavit podvod musí být řešen opatrně, protože maloobchodníci nechtějí zveřejňovat způsoby, jak podvádět. Avšak je řada cest, jak minimalizovat online podvody a tudíž zajistit důvěru zákazníka. SME se mohou bránit před finančními zločinci najmutím odborníků, kteří zdokonalují jejich účetní a informační technologie (IT). Mohou použít nejnovější IT technologie, jako je firewall, a tím zabránit možným podvodům.

Případová studie C

PODVODY S KREDITNÍMI A ZÁKAZNICKÝMI KARTAMI

Peter Jenson, prodejní manager firmy Fast Games, která prodává počítačové hry, ví příliš dobře, jaký dopad mohou mít podvodné objednávky na e-business. Loni rodinný podnik téměř zkrachoval. Během důležitého vánočního obchodního období bylo objednáno na podvodné kreditní a zákaznické karty zboží za € 47.000. Objem objednávek znamenal, že si společnost musela vypůjčit peníze, aby je mohla uspokojit. Vyřízení podvodných objednávek byla velmi stresová zkušenost, zvláště proto, že splnění objednávek bylo ohroženo tím, že podnik použil celý dostupný úvěr jednorázově.

Dalším příkladem byly jednotlivé nákupy zboží pomocí ukradené kreditní karty a uskutečnění jeho dodávky na adresu spediční firmy, odkud mělo být přeposláno kupujícímu. Podnik nejen přišel o peníze, ale také nemohl získat zpět své zboží.

2.6 Nefinanční následky podvodu

Nehledě na povahu podvodu (zaměstnanec, manažer, vlastník nebo vnější strana), jeho konečný výsledek bude vždy finanční ztráta. Může však mít také závažné nefinanční následky. Podvod může poškodit důvěru mezi podnikem a jeho nejdůležitějšími podílčníky, což dopadá na vnímání jeho pověsti. Pro ty SME, které závisí na jediném zákazníkovi nebo dodavateli (nebo na jejich malém počtu) by mohla poškozená pověst vést ke ztrátě hlavního zdroje výnosů, zvláště když SME operuje v náročném konkurenčním prostředí.

Ti, kdo se dopustí podvodu, budou pravděpodobně čelit obvinění z trestného činu, ztratí zaměstnání a asi budou obtížněji hledat jiné.

Některé typy podvodů nebo vysoká četnost podvodů v organizaci mohou mít demoralizující účinek na ostatní zaměstnance a mohou vytvořit ovzduší nedůvěry. To by mělo nepochybně vliv na jejich výkon a na služby zákazníkům.

V širším měřítku může mít podvod vážný dopad na konkurenceschopnost. Existuje-li jakási kultura tolerance podvodu, může to nakonec poškodit hospodářství celé oblasti a trhu, kde podvodné podnikání funguje.

Kapitola 3: ZJIŠTĚNÍ PODVODU

3.1 Obcházení kontrol

Žádný systém není zcela „podvodu odolný“, protože vždy jsou cesty, jak obejít kontroly. V případě SME je podvod stejně pravděpodobný jako ve větších podnicích, protože organizační struktura je jednodušší, často bez písemných postupů a metodik, a s nedostatečným vnitřním kontrolním systémem. Mnohé případy podvodu jsou objeveny náhodně, například z informací od dřívějších zaměstnanců nebo bývalých „vypuzených“ společníků. SME by měly vybudovat metodiky a postupy pro zjištění rizika podvodu v rané fázi.

V případě, že je zjištěno riziko podvodu, může být účinně minimalizováno. Rady by se měly hledat u odborných poradců, například u odborných účetních, a to nejen když podnikání již zaznamenalo značné finanční ztráty a nelze pro ně najít žádné rozumné vysvětlení, ale také předem, aby se proaktivně zabránilo jejich výskytu. Účetní mohou hrát klíčovou roli při objevení

podvodu, protože mají kvalifikaci a schopnost zjistit nesrovnalosti, kterými by se mohl podvod zakrývat. Mnohé SME nepodléhají povinnému auditu vyplývajícímu ze zákona. Některé z nich si však nechají dobrovolně provést audit účetních výkazů, aby zvýšily důvěryhodnost svého výkaznictví, zvláště z pohledu bank. Rovněž povinný audit by mohl být nápomocný při rozpoznání podvodu a sloužit jako odstrašující prostředek před ním. Povinný audit však nezaručuje odhalení podvodu, protože to není jeho cílem. Forenzní audit, forma dobrovolného auditu, se soustřeďuje speciálně na odhalení podvodu. Příloha I poskytuje příklady okolností naznačujících odborným poradcům možnost podvodu v účetních výkazech.

Riziko podvodu v organizaci může být objeveno hledáním:

- obecných indikátorů rizika podvodu (odstavec 3.2);
- specifických indikátorů rizika podvodu (odstavec 3.3).

3.2 Obecné indikátory rizika podvodu: neetická kultura a nedostatek vnitřních postupů a kontrol

Indikátory rizika podvodu mohou být nalezeny uvnitř samotné organizace a zahrnují neetickou kulturu, nedostatek postupů a nedostatek korektního ovzduší. Mnohá rozhodnutí v podnikání mají i morální rozměr, stejně jako technický nebo komerční. Každodenní rozhodnutí musí být určována a formulována etickým a čestným chováním manažerů nebo vlastníků SME a zaměstnanců. Je vyšší šance etického chování na pracovišti, kde existuje atmosféra čestného a mravního chování. Obecné klima nespokojenosti mezi zaměstnanci může vyvolat podvodné aktivity: diskriminování a rozladění zaměstnanci s větší pravděpodobností spáchají podvod. Navíc, neexistuje-li žádný vyjádřený postoj naznačující následky (malých) krádeží spáchaných zaměstnanci, lidé se snáze rozhodnou spáchat podvod: absence písemných postupů a systematických kontrolních systémů může poskytnout významné příležitosti pro podvodné aktivity, protože zaměstnanci nemají žádná jasná pravidla.

Zanedbání managementu v oblasti zavedení a zveřejnění pevného rámce vnitřní kontroly může být také indikátorem rizika podvodu. Kdykoli nejsou jasně určeny a přiřazeny role a odpovědnosti, je snadnější spáchat podvod, aniž by si toho někdo všiml. Nedostatečné delegování odpovědnosti může také někdy představovat varovné znamení rizika podvodu.

3.3 Specifické indikátory rizika podvodu

Specifické události mohou být pro podvod příznačné, a proto by měly být hlášeny podnikateli přímo nebo prostřednictvím jeho poradce pro podnikání.

Níže jsou uvedeny některé příklady rizikových činitelů nebo indikátorů rizika podvodu specificky se týkající typů podvodů posuzovaných v kapitole 2. Uvedený výčet není myšlen jako vyčerpávající seznam, ale představuje vybrané příklady. Nezahrnuje rizikové činitele pro SME kótované na burze.

Rizikové činitele související s podvody managementu nebo vlastníků (podvodné účetní výkaznictví)

Pohnutky/Nátlak⁵

- finanční stabilita nebo ziskovost je ohrožena hospodářskými, průmyslovými nebo provozními podmínkami účetní jednotky, jako jsou například:

- vysoký stupeň konkurence nebo nasycení trhu, doprovázený klesajícími maržemi;
- vysoká náchylnost na rychlé změny, jako změny v technologii, zastarávání výrobku, nebo úrokové sazby;
- významný pokles zákaznické poptávky a narůstající počet úpadků buď v oboru, nebo v hospodářství celkově;
- provozní ztráty tvořící hrozbu platební neschopnosti, převzetí zadlužené firmy, nebo hrozící nepřátelské převzetí;
- opakující se záporný cash flow z provozní činnosti nebo neschopnost vytvořit cash flows z provozní činnosti, zatímco se vykazuje zisk a jeho růst;
- rychlý růst nebo neobvyklá ziskovost zvláště ve srovnání s jinými podniky ve stejném oboru;
- nové účetní požadavky, ať již stanovené zákonem nebo regulačním orgánem;
- programy bonusů založené na tržbách nebo zisku mohou vést k manipulaci s čísly.

Existuje nadměrný tlak na vedení nebo provozní personál, aby se splnily finanční cíle nastolené osobami pověřenými řízením, pobídkové cíle pro tržby nebo ziskovost.

Příležitosti⁶

Povaha oboru nebo provozu účetní jednotky poskytuje příležitosti k zapojení do podvodného účetního výkaznictví, které se mohou projevat následovně:

- významné transakce se spřízněnou stranou, které jsou mimo obvyklý chod podnikání, nebo s neauditovanými spřízněnými účetními jednotkami, nebo s účetními jednotkami auditovanými jinou firmou;
- aktiva, závazky, výnosy, nebo náklady založené na významných odhadech vyžadujících subjektivní posouzení nebo nepředvídatelnosti, které je obtížné potvrdit;
- významné, neobvyklé nebo velmi složité transakce, zvláště ke konci období, které vyvolávají obtížné otázky „podstaty nad formou“;
- významné operace přes mezinárodní hranice nebo provedené v zahraničí, v jurisdikcích, kde je odlišné podnikatelské prostředí a kultura;
- využití zprostředkovatelů, pro které není jasné obchodní odůvodnění;
- významné operace na bankovních účtech či operace s pobočkami nebo přidruženými společnostmi v daňových rájích, pro které není jasné odůvodnění.

⁵ ISA 240 revidované vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004, vybrané body.

⁶ ISA 240 revidované vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004, vybrané body.

Postoje/Odůvodňování⁷

- neúčinné předávání, implementace, podpora nebo prosazování hodnot účetní jednotky nebo etických standardů vedením, nebo předávání nevhodných hodnot nebo etických standardů;
- postup vedení, kdy slibují věřitelům a dalším třetím stranám agresivní nebo nerealistické předpovědi;
- management opomíjí opravit známé závažné slabiny ve vnitřní kontrole v přiměřeném časovém horizontu;
- zájem vedení na zapojení nepatřičných prostředků pro minimalizaci vykazovaných zisků z důvodů motivovaných daňově;
- majitel-manažer nerozlišuje osobní a podnikatelské transakce.

Příloha I poskytuje příklady okolností, které mohou naznačovat možnost, že účetní výkazy budou obsahovat podstatné nesprávné údaje vycházející z podvodu.

Rizikové činitele týkající se podvodů zaměstnanců a vnějších stran**Pohnutky/Nátlak⁸**

Osobní finanční závazky mohou vytvořit tlak na management nebo na zaměstnance s přístupem k hotovosti nebo k jiným aktivům umožňujícím jejich zpronevěru. Nepřátelský vztah mezi účetní jednotkou a zaměstnanci, kteří mají přístup k hotovosti nebo k jiným aktivům umožňujícím jejich krádež může zaměstnance motivovat ke zpronevěře.

Příležitosti⁹

Určité charakteristiky nebo okolnosti mohou zvýšit náchylnost majetku na zpronevěru.

Například příležitost zpronevěřit majetek se zvyšuje, když existují/existuje:

- velké částky v hotovosti nebo v pohybu mezi bankovním účtem a pokladnou;
- položky inventáře, které jsou malé velikostí, mají velkou cenu nebo jsou vysoce požadované;
- snadno převoditelný majetek, jako jsou dluhopisy na doručitele, diamanty nebo počítačové čipy;
- inventář malých velikostí, zpeněžitelný, nebo postrádající viditelnou identifikaci vlastnictví.

Nedostatečná vnitřní kontrola majetku může zvýšit náchylnost k jeho zneužití. Například k odcizení majetku může dojít proto, že je:

- nedostatečné oddělení úkolů nebo nezávislých kontrol;
- nedostatečná kontrola výdajů vyššího vedení, jako je cestování a jiné refundace;
- nedostatečný dohled managementu na zaměstnance odpovědné za majetek, například nedostatečný dozor nebo monitorování vzdálených lokalit;
- nedostatečné prověřování žadatelů o zaměstnání s přístupem k majetku;
- nedostatečné udržování záznamů týkajících se majetku;
- nedostatečný systém autorizace a schvalování transakcí (například při nákupu);
- nedostatečné fyzické zabezpečení hotovosti, bankovních účtů, investic, zásob nebo stálých aktiv;
- nedostatečné úplné a včasné inventarizace majetku;
- nedostatečná včasná a patřičná dokumentace transakcí, například dobropisy;
- nedostatek povinné dovolené pro zaměstnance vykonávající klíčové kontrolní funkce;
- nedostatečné porozumění managementu informačním technologiím, což umožňuje IT zaměstnancům spáchat zpronevěru;
- nedostatečné řízení přístupu k automatickým záznamům, včetně kontrol a zkoumání záznamů o událostech počítačových systémů (event logs).

Postoje/Odůvodňování¹⁰

- podceňování potřeby monitorování nebo snížení rizika souvisejícího se zpronevěrou majetku;
- podceňování vnitřní kontroly nad odcizením aktiv potlačením existujících kontrol; nebo
- zanedbávání oprav známých nedostatků vnitřní kontroly;
- chování ukazující nelibost nebo nespokojenost s účetní jednotkou nebo s jejím zacházením se zaměstnanci;
- změny v chování nebo životním stylu, které mohou naznačit, že byl zpronevěřen majetek;
- tolerance krádeží předmětů malé hodnoty.

⁷ Podle ISA 240, revidovaného vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004.

⁸ Podle ISA 240, revidovaného vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004.

⁹ Podle ISA 240, revidovaného vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004.

¹⁰ Podle ISA 240, revidovaného vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 1 – 2004.

Kapitola 4: JAK ZABRÁNIT PODVODU

Již zde bylo uvedeno, že žádný systém není zcela odolný vůči podvodu. To však neznamená, že se nedá nic udělat pro prevenci podvodu. Naopak, opatření mohou být přijímána nejen pro boj s podvodem, když k němu skutečně došlo, ale také v první řadě s cílem omezit riziko podvodu. Opatření pro prevenci podvodu přijímají vlády všech členských zemí EU. Tato publikace se nepokouší je vysvětlovat. Místo toho podává přehled opatření přijatých na úrovni EU (odstavec 4.2) a především naznačuje to, co může být vykonáno na úrovni samotného SME. Podnikatelé by měli zavést nejúčinnější opatření pro omezení rizika podvodu a pro vytvoření kultury čestného a morálního chování. Praktické příklady pro podnikatele mající vůli bojovat s podvody jsou uvedeny níže. Při návrhu a implementaci opatření proti podvodům mohou pomáhat kvalifikovaní poradci.

4.1 Co může udělat podnikatel, aby zabránil podvodu

Podnikatelé by měli implementovat opatření pro minimalizaci rizika podvodu. Taková opatření budují etickou kulturu, zjišťují rizikové oblasti, zavádějí metody a postupy a usnadňují odhalení podvodu zevnitř. Mnozí podnikatelé asi zjistí, že potřebují při vyvíjení těchto interních řídicích a kontrolních postupů poradit.

4.1.1 Etická kultura – etické standardy v pracovním prostředí

Prvotní odpovědnost za prevenci podvodů a přestupků leží na těch, kdo jsou pověřeni sledováním a kontrolou, nebo na vlastníkově a na vedení podniku. Musí nasadit správný tón, vytvořit a udržovat kulturu čestného a etického chování a vybudovat patřičné kontroly pro prevenci a detekci podvodů a přestupků v podniku. Manažerský podvod se často odhaluje obtížněji než zaměstnanecký podvod, protože osoby pověřené dozorem a řízením mají často postavení, které předpokládá jejich bezúhonnost a umožňuje jim vyřadit formálně zavedené kontrolní postupy. Je proto důležité, aby management, pod dohledem osob pověřených kontrolou, kladl silný důraz na prevenci podvodu, která může omezit příležitosti pro jeho provedení, a na odstrašování před podvodem, které může přesvědčit jednotlivce, aby nepáchali podvod, protože je pravděpodobně jeho vypátrání a potrestání. To vyžaduje kulturu čestného a etického chování. Taková kultura, založená na pevné soustavě hodnot, je sdělena a projevována vedením a osobami pověřenými řízením a ukazuje správnou cestu zaměstnancům, jak účetní jednotka spravuje své podnikání.

Etické postoje na všech úrovních v rámci organizace tvoří základ prostředí s nízkým rizikem, zatímco neetické chování je základem pro podvod.

Proto tedy první krok ke snížení rizika podvodu je rozvíjet kulturu čestného a etického chování. Etický kodex Mezinárodní federace účetních (International Federation of Accountants – IFAC, Code of Ethics, Part C), který je aplikovatelný pro odborné účetní v zaměstnaneckém poměru by mohl posloužit jako vzor a mohl tak být aplikován i na samotné podnikatele jakožto další součást řetězce účetního výkaznictví. Podnikatelé by měli věnovat čas na zavedení vysokých morálních standardů ve svém podnikání. Do vytváření kultury čestného a etického chování patří nasazení správného tónu; vytvoření pozitivního pracovního prostředí; najímání, výcvik a motivace zaměstnanců; periodického vyžadování ujištění zaměstnanci o jejich spolehlivosti a podniknutí patřičných kroků jako odezvy na skutečný, domnělý nebo údajný podvod. Výsledek bude přínosný, protože všichni zúčastnění (zaměstnanci, zákazníci, dodavatelé a banky) rozpoznají, že jedná s důvěryhodnou organizací.

Kultura čestného a etického chování funguje pouze tehdy, když podnikání dodržuje všechny požadavky předepsané zákonem. Jestliže podnikání jedná protizákonně, podnikatel nemůže očekávat čestnost od zaměstnanců: proto by se podnikatel měl vyvarovat každého jednání, které by mohlo poškodit pověst podniku.

Když je podvod zjištěn, je zapotřebí vyvolat soudní stíhání, protože soud a odsouzení jsou hlavní zstrašující prostředky podvodu. Žaloba a usvědčení vyjadřuje připravenost na straně podniku nezaměst zaležitosti pod koberec, a otevřenost při ohlášení podvodu příslušným orgánům. Mělo by být připraveno jasné prohlášení o podnikové etice, aby se zajistilo, že každý v organizaci jedná poctivě s kolegy, klienty, dodavateli a bankami. Také by měl být vytvořen vhodný kanál pro ohlášení podvodu.

Zásadní je vyzvednout uvědomování si rizika podvodu v podnikání, aby se lidé stali ostražití a aktivní v prevenci podvodu. Vyzdvižení uvědomování si rizika může být učiněno tím, že se dá na vědomost všem účastníkům podnikání, že firma má metodiky a formální procedury proti podvodům. Zúčastnění by si také měli být vědomi vážných důsledků, které by nastaly pro toho, kdo spáchá podvod, a obdržet informace o své úloze v jeho prevenci jak v obecných pojmech, tak o specifických hrozbách pro jejich oblast podnikání.

4.1.2 Zjištění rizikových oblastí

Důležitou součástí obnovení kultury poctivosti a etického chování je strukturovaný přístup ke zvládnutí

rizika. Každý typ organizace má specifická rizika, která musí být poznána, aby se zavedly vhodné kontroly. Rozpoznání rizikových oblastí závisí na velikosti a typu podniku. Identifikace potenciálně zranitelných oblastí může být významný úkol v závislosti na daném podnikání. Odborný poradce může pomoci se seřazením rizik podle důležitosti a s jejich osvojením v klíčových rizikových oblastech.

4.1.3 Stanovení metod a postupů

Důkladný vnitřní kontrolní systém představuje jeden z nejúčinnějších způsobů odhalení a prevence podvodu v organizaci. SME by měly vytvořit stejně účinné, ačkoli často méně propracované vnitřní kontrolní systémy, jaké mají větší podniky, hlavně dokumentováním základních instrukcí a postupů (ideálně malou skupinou a ne pouze jednou osobou, tak zvaný princip „čtyř očí“) a jejich distribucí všem zaměstnancům. Podnikatel by měl zajistit, aby cíle a politiky organizace byly jasně stanovené a sdělené.

Formulace politiky podniku by měly zahrnovat vyjádření poslání a etická pravidla, a jasně uvádět důsledky pro ty, kdo spáchají podvod, a jak se má podezření na podvod oznámit. Podnikatel může určit jednu osobu, které se musí podvod ohlásit, a v celé organizaci oznámit její jmenování. Může to také být někdo mimo organizaci. Navíc k formulaci politiky by podnik měl mít procedury ústředních podnikových procesů včetně jasněho popisu (inventarizace, výrobní cyklus, cyklus nákupu/prodeje, platební styk). Každá klíčová fáze těchto procesů by měla být stručně popsána, takže bude stanoveno patřičné rozdělení odpovědností, potřebných oprávnění a určeny kontrolní body.

Rozdělení odpovědností

Každá role v podniku by měla být jasně označena a přiřazena. V malých organizacích má často jedna osoba více úloh. Základní princip oddělení funkcí by měl být uplatněn do nejvyšší možné míry, například stejná osoba by neměla objednávat zboží a platit za ně. Když není oddělení funkcí možné, je potřebné zavést náhradní kontroly. Je důležité, aby si jak podnikatel, tak zaměstnanec plně uvědomovali úlohy svých kolegů. To zaručuje nejen, že činnost podniku je efektivní a účinná, ale také usnadňuje vypátrání možného pokusu o podvod nebo tajné ujednání.

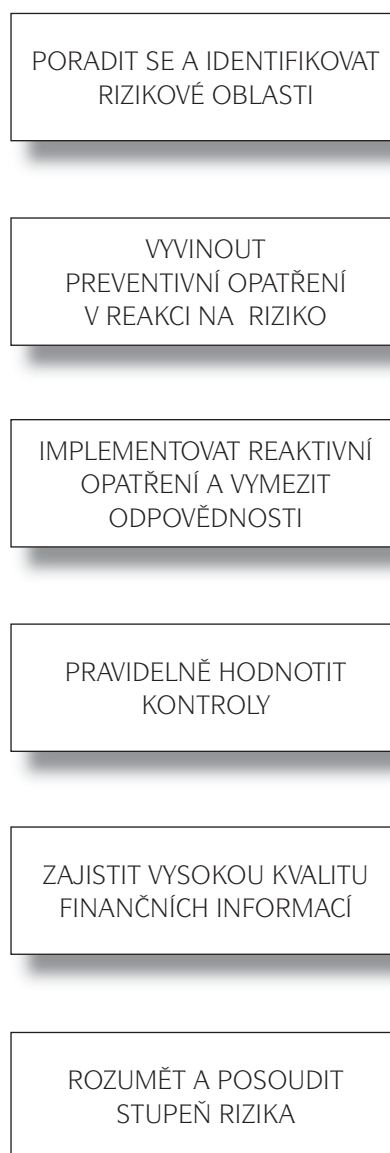
Požadovaná oprávnění

Pro každý důležitý podnikatelský proces, který zahrnuje platbu a inkaso v hotovosti, musí být autorizovaný podpis. Objednávky dodavatelům, faktury k platbě a jakékoli bankovní operace musí být schváleny zmocněním a podpisem podnikatele nebo zplnomocněné osoby. Pod podpisem by mělo být razítko s datem.

Kontrolní body

Metody a postupy jsou nepostačující bez vhodných kontrol, které zajistí jejich respektování. Proto by měly být nastaveny kontrolní body. Měla by být určena osoba, která zkontroluje, že byly dodrženy schvalovací požadavky. To může být buď podnikatel, někdo, komu podnikatel důvěřuje, nebo vnější poradce. Takové ověřování se může dít namátkově.

Identifikace a snaha o zvládnutí rizikových oblastí v SME

4.1.4 Odhalení podvodu zevnitř (whistle-blowing)

V některých případech mohou podvod zjistit nebo mít podezření na podvod spolupracovníci. Aby mohl být podvod zastaven, je velmi důležité povzbudit takové

lidi k otevřenosti. Zároveň by mělo být zaručeno, že osoby hlásící podvod tak činí v dobré víře a mají skutečný důkaz.

Jak je výše uvedeno, politiky a postupy SME by měly zajistit kanál pro oznámení podvodu. Tomu, kdo oznámí podvod v dobré víře, by mělo být zaručeno, že nebude pronásledován a nebo se nestane obětí pachatele podvodu – jeho totožnost by měla být chráněna, je-li třeba. Je také důležité, aby oznámení podvodu nebylo finančně odměňováno, protože to by mohlo vytvořit podnět pro oznamování vymyšlených podvodů s cílem získat odměnu.

Zaměstnanci by měli podvod oznámit podnikateli nebo určené osobě. V případě, že podvod objeví podnikatel, je vhodné se poradit s odborníkem, například s účetním, jaká odpovídající opatření přijmout.

4.2 Co se děje na evropské a mezinárodní úrovni

V boji s podvodem byla na evropské úrovni přijata různá opatření. Mezi nejdůležitější patří vytvoření Evropského úřadu pro boj proti podvodům (European Office for the Fight against Fraud) a FAFT (Financial Action Task Force on Money Laundering).

4.2.1 OLAF (Evropský úřad Anti-Fraud Office)

Evropský úřad pro boj proti podvodům byl vytvořen v roce 1988; v té době byl znám jako UCLAF, ale od roku 1999 se název změnil na OLAF (Office Européen de Lutte Anti Fraude). OLAF má správní kompetence v rámci EU a vydává vyšetřovací zprávy pro žalobce a kárné úřady. Není to soudní orgán, ale představuje kombinaci institucionální, prováděcí a metodické role, a je nezávislý na Komisi. OLAF spolupracuje s organizacemi Europol a Eurojustice. Většinu jeho aktivit (70 %) tvoří vyšetřování; další pracovní oblasti jsou správa, tvorba politik, infrastruktura, přešetřování a zastoupení před soudem.

4.2.2 FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering)

Na poli podvodů v podnikání se z praní peněz stává rostoucí závažný problém, nejen pro velké firmy, ale také pro SME. Může být definováno jako zpracování

výnosů z kriminality, aby se zamaskoval jejich nelegální původ. Když zločinecké aktivity vytvoří značný zisk, jednotlivec nebo skupina zapojené do těchto aktivit musí najít způsob, jak spravovat peněžní prostředky bez přilákání pozornosti na aktivity v pozadí nebo na zapojené osoby. Zločinci to dělají maskováním zdrojů, změnou formy nebo přesouváním peněz na místo, kde méně přitahují pozornost. Odhady naznačují, že významné procento všech peněz v oběhu, rozuměno celosvětově, mohou být „špinavé“ peníze¹¹.

Působnost směrnice „Anti-Money Laundering Directive“ 2001/97/EC pokrývá finanční sektor, právníky, notáře, účetní a ostatní nezávislé zákonem požadované odborníky, účastníci se finančních nebo korporativních transakcí, včetně poskytování daňových konzultací¹², realitní agenty, kasina, správce majetku a poskytovatele služeb pro podniky.

V oblasti SME jsou nejběžnější činy při praní peněz defraudace, „insider trading“ (zneužívání informací v obchodním styku), podplácení a počítačové podvody. Mohou vytvořit velké zisky a podněcují „ospravedlnění“ kroků docílených prostřednictvím praní peněz. Jako odpověď na zvyšující se znepokojení praním peněz založil v roce 1989 Summit G-7 v Paříži uskupení Financial Action Task Force on money laundering (FATF), aby rozpracovalo koordinovanou mezinárodní odezvu. Jeden z prvních úkolů FATF bylo připravit tzv. Doporučení – celkem 40 – předkládající opatření, která by národní vlády měly přijmout, aby zavedly účinné programy proti praní peněz.

Mezi členy FATF patří 33 zemí a jurisdikcí – včetně hlavních finančních mocností v Evropě, Severní a Jižní Americe a Asii – jako jsou Evropská komise a Gulf Cooperation Council. FATF úzce spolupracuje s dalšími mezinárodními orgány zapojenými do boje proti praní peněz.

Z podstaty praní peněz vyplývá, že je mimo normální dosah ekonomických statistik. Přesto však, jako u jiných stránek ilegálních ekonomických aktivit, byl předložen hrubý odhad pro pochopení rozsahu problému. Například Mezinárodní měnový fond uvedl, že agregovaný objem praní peněz v celém světě by mohl být mezi dvěma a pěti procenty světového hrubého domácího produktu.

¹¹ Anti-Money Laundering (2004), Co by měl vědět každý účetní, CIMA (<http://www.cimaglobal.com/main/resources/developments/money/>)

¹² V roce 2004, po Recommendations of FAFT, vydala Evropská komise návrh nové směrnice proti praní peněz - „Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering, including terrorist financing“, která dovoluje členským státům přijmout přísnější zákony na prevenci praní peněz, nahrazující směrnici Directive 2001/97/EC doplňující směrnici Directive 91/308/EEC o prevenci použití finančního systému pro účely praní peněz. Shromáždění ECOFIN přijalo třetí směrnici Anti-Money Laundering Directive 7. června 2005 po schválení Evropským parlamentem 26. května 2005.

Kapitola 5: DOPORUČENÍ

Rozhodující je, aby manažer nebo vlastník nastavil shora správnou atmosféru, vytvářel a dodržoval kulturu čestného a etického chování, a zavedl vhodné kontroly pro prevenci a odhalení podvodu v podniku. Vytvořením takové kultury může být riziko podvodu sníženo. Jedním ze zdrojů pro etické standardy může být dokument IFAC Code of Ethics Part C použitelný pro účetní odborníky v pracovním poměru a aplikovatelný i na další součásti řetězce účetního výkaznictví. Ustanovení politik a postupů podle principu „čtyř očí“ (vyžadujícího více než jednu osobu) je rozhodující součástí každé

sady opatření na prevenci podvodu věnujících se:

- rozdělení odpovědností;
- požadavkům na oprávnění;
- kontrolním bodům;
- odhalení podvodu zevnitř.

Odborní poradci mohou hrát roli v určení a implementaci vhodných kontrol a opatření proti podvodům. Auditóři a účetní typicky pracují pro SME jako firemní poradci a mohou hrát rozhodující roli v doporučení takových kontrol a opatření.

Příloha I: PŘÍKLADY OKOLNOSTÍ ZNAMENAJÍCÍCH MOŽNOST PODVODU V ÚČETNÍCH VÝKAZECH¹³

Následují příklady okolností, které mohou kvalifikovanému poradci naznačit možnost, že účetní výkazy obsahují závažné překroucení skutečnosti plynoucí z podvodu.

Rozpory v účetních záznamech, včetně následujícího:

- transakce, které nejsou zaznamenány úplně nebo včas, nebo jsou nesprávně zaznamenány s ohledem na částku, účetní období, klasifikaci nebo postupy podniku;
- nedoložené nebo neoprávněné zůstatky nebo transakce;
- úpravy na poslední chvíli, které významně ovlivňují finanční výsledky;
- důkazy vstupu zaměstnanců do systému a záznamy neslučitelné s tím, co je potřebné k provádění jejich oprávněných úkolů;
- stížnost auditorovi nebo upozornění na údajný podvod.

Rozporná nebo chybějící evidence, včetně následujícího:

- chybějící dokumenty;
- dokumenty, které vypadají, že byly pozměněny;
- nedostupnost jiných než okopírovaných nebo elektronicky zasláných dokumentů, když se očekává existence originálních dokumentů;
- významné nevysvětlené položky nebo odsouhlasení;

- neobvyklé změny rozvahy, nebo změny trendů nebo důležitých poměrů či vztahů v účetních výkazech, například pohledávky rostoucí rychleji než výnosy;
- odporující si, vágní, nebo nepravděpodobné odpovědi vedení nebo zaměstnanců vyplývající z dotazů nebo analytických procedur;
- neobvyklé rozpory mezi záznamy účetní jednotky a konfirmačními odpověďmi;
- velký počet kreditních zápisů a jiných úprav na pohledávkových účtech;
- nevysvětlené nebo nedostatečně vysvětlené rozdíly mezi knihou pohledávek a odpovídajícím účtem pohledávek, nebo mezi konfirmacemi zákazníků a knihou pohledávek;
- chybějící nebo neexistující zrušené šeky za okolností, kdy se zrušené šeky obvykle vracejí podniku s výpisem z bankovního účtu;
- chybějící zásoby nebo hmotný majetek značného významu;
- nedostupná nebo chybějící elektronická evidence, odporující praktikám nebo politikám podniku pro úschovu dokladů;
- menší nebo i větší počet odpovědí na konfirmační dopisy, než bylo očekáváno;
- neschopnost předložit doklady o vývoji klíčových systémů a testování programových změn a implementačních činnostech v aktuálním roce.

¹³ ISA 240 revidované vydání: Odpovědnost auditora zvažovat podvod při auditu účetních výkazů – Příloha 3 – 2004.

Problematické nebo neobvyklé vztahy mezi auditorem a managementem, včetně následujícího:

- odmítnutí přístupu k záznamům, objektům, určitým zaměstnancům, zákazníkům, obchodníkům nebo jiným, u nichž by se mohly hledat důkazní informace pro audit;
- nepřiměřený časový tlak uložený vedením na vyřešení složitých nebo problematických otázek;
- stížnosti vedení na průběh auditu nebo zastrašování členů auditorského týmu, zvláště v souvislosti s kritickým ohodnocením důkazních informací auditorem nebo při řešení potenciálních neshod s vedením;
- neobvyklá zpoždění při poskytování požadovaných informací účetní jednotkou;
- neochota umožnit auditorovi přístup ke klíčovým elektronickým souborům pro testování pomocí počítačových technik;
- odmítnutí přístupu ke klíčovému personálu a objektům IT provozu, včetně ochrany, provozu a personálu pro vývoj systémů;
- neochota doplnit nebo opravit údaje v účetních výkazech, aby byly úplnější a srozumitelnější;
- neochota věnovat se zjištěným slabinám vnitřní kontroly v souladu s plánem.

K dalším patří následující:

- neochota vedení dovolit auditorovi setkat se osobně s osobami pověřenými řízením;
- účetní postupy, které se zdají být odlišné od postupů obvyklých v odvětví;
- časté změny v účetních odhadech, které se nezdají být výsledkem změn okolností;
- tolerance k nedodržování podnikového kodexu správy a řízení.

Příloha II: PODVOD A ÚLOHA AUDITORA

Prvořadá odpovědnost za prevenci a zjištění podvodu leží na osobách pověřených kontrolou a řízením účetní jednotky. Když si však účetní jednotka vybere statutárního auditora, ten má povinnost zvážit riziko významně zkreslených údajů v účetní závěrce v důsledku podvodu. Mezinárodní auditorský standard 240 Postup auditorů při posuzování možných podvodů při auditu účetní závěrky poskytuje poučení o odpovědnosti auditora v tomto ohledu. Obsah tohoto standardu je popsán v odstavci 2 jeho úvodních ustanovení: Tento standard:

- Odlišuje podvod od chyby a popisuje dva typy podvodu, které jsou pro auditora relevantní, tj. nesprávnost plynoucí ze zpronevěry majetku a nesprávnost plynoucí z podvodného účetního výkaznictví; dále popisuje příslušné odpovědnosti osob pověřených řízením jednotky a vedení účetní jednotky za prevenci a odhalení podvodu, popisuje přirozená omezení auditu v kontextu podvodu a stanoví odpovědnosti auditora za odhalování významných nesprávností z důvodu podvodu.
- Vyžaduje, aby auditor přistupoval k auditu s profesním skepticismem, aby byl schopen zjistit, že došlo k významné nesprávnosti v důsledku podvodu, a to bez ohledu na předchozí zkušenosti auditora s danou účetní jednotkou v oblasti poctivosti a integrity vedení a osob pověřených řízením společnosti.
- Vyžaduje, aby členové auditorského týmu projednali pravděpodobnost, že v účetní závěrce účetní jednotky dojde k významným nesprávnostem z důvodu podvodu, a vyžaduje, aby partner zakázky zvážil, které záležitosti budou sděleny členům auditorského týmu, kteří se debaty neúčastnili.
- Vyžaduje, aby auditor:
 - provedl postupy za účelem zjištění informací použitých pro identifikaci rizika výskytu významné nesprávnosti způsobené podvodem;
 - identifikoval a zhodnotil riziko vzniku významné nesprávnosti způsobené podvodem na úrovni účetní závěrky a na úrovni tvrzení; u rizik, jež by mohla vést k významným nesprávnostem v důsledku podvodu ohodnotil navržená kontrolní opatření v rámci jednotky, včetně příslušných kontrolních činností a zjistil, zda byly zavedeny;
 - zjistil, jakým způsobem se reaguje na riziko výskytu významné nesprávnosti způsobené podvodem na úrovni účetní závěrky;
 - posoudil vhodnost rozdělení úkolů mezi pracovníky a dohled nad nimi; posoudil účetní zásady používané účetní jednotkou a vnesl do povahy, časového rozvržení a rozsahu plánovaných auditorských postupů prvek nepředvídatelnosti;
 - navrhl a provedl auditorské postupy, které by reagovaly na riziko, že vedení společnosti obejde kontrolní opatření;
 - stanovil, jak postupovat při zjištění rizika významné nesprávnosti způsobené podvodem;
 - posoudil, zda zjištěná nesprávnost ukazuje na výskyt podvodu;

- získal od vedení písemné vyjádření týkající se podvodu;
 - komunikoval s vedením a ostatními osobami pověřenými řízením společnosti.
- Poskytuje vodítko týkající se komunikace s regulačními orgány a orgány dohlížejícími na dodržování zákonů.
 - Poskytuje vodítko v případech, kdy se na základě významné nesprávnosti plynoucí z podvodu nebo možného podvodu auditor setkal s výjimečnými okolnostmi, které zpochybňují schopnost auditora pokračovat v provádění auditu.
 - Vymezuje požadavky na dokumentaci.
- Úplný text ISA je dostupný v příručce „Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements” vydaný federací International Federation of Accountants (IFAC), a je také na webových stránkách IFAC www.ifac.org, v českém jazyce pak na <http://www.kacr.cz/dokumenty/ISA240.pdf>.

Příloha III: ODKAZY

European Office for the Fight against Fraud
http://europa.eu.int/comm/anti_fraud/

Financial Action Task Force on Money Laundering
<http://www.fatf-gafi.org>

IFAC – International Federation of Accountants
<http://www.ifac.org/>

OLAF – European Anti Fraud Office
http://europa.eu.int/comm/anti_fraud/index_en.html

Fraud Advisory Panel
<http://www.fraudadvisorypanel.org/>

Jak mohou malé a střední podniky snížit riziko podvodu.
Překlad anglického originálu „How SMEs can reduce the Risk of Fraud“ vydaného FEE.
Distribučováno s časopisem Auditor č. 4/2006.

Vydala: Komora auditorů České republiky, Opletalova 55, 110 00 Praha 1, tel.: 224 212 670, 224 222 178, fax: 224 211 905, e-mail: kacr@kacr.cz. *Redaktor:* Jaromír Dočkal, tel: 251 511 167, e-mail dockal@ddpress.cz. *Sazba, distribuce:* Infomedia, s. r. o., Hráského 15, 148 00 Praha 4, tel.: 271 911 131, e-mail: infomedia@infomedia.cz. *Tisk:* Wendy, s.r.o., Mělník, tel.: 315 625 115.
© KA ČR. Všechna práva vyhrazena.